

GLOBALIZACIJA – PROKLETSTVO ILI BLAGOSLOV

SAŽETAK: Poimanje globalizacije u mnogim elementima je slojevito i opširno, pa nije jednostavno čak ni navesti sve sfere njene primjene, kao ni načine manifestiranja. Multidimenzionalnost određenja globalizacije je teška i zbog toga što ona nije nikakvo stanje, već proces, pa su teškoće sa njenim preciznim određenjem povezane sa racionalnim odnosom prema tom procesom. Nakon analize najpoznatijih definicija i teorija globalizacije, autor je zaključio da je ona bitno povezana sa deterritorijalizacijom i reteritorijalizacijom socio-ekonomskog, političkog i kulturnog prostora. Globalizacija donosi sa sobom prinuđivanje, tj. zbijanje prostora i vremena, što uzrokuje porast međusobnih veza, veću brzinu i prohodnost komunikacija među ljudima. Značajno se povećava tržište, ukidaju se carine i druge uvozne barijere, stvaraju se povoljniji uslovi za razvoj i rast domaćih privrednih subjekata. Procesualno, ona je dio zakonomjernog razvoja čovječanstva i nemoguće je zaustaviti, jer svako zaustavljanje je kretanje unazad, u zaostalost. Po drugim teoretičarima, smisao globalizacije ima suprotno značenje, ona je ekonomski proces planetarne dominacije krupnog kapitala. Ali, to nije najgore. Globalizacija je proces vrijednosnog i kulturološkog sjedinjenja. U ovom procesu prvo nestaju identiteti malih naroda, zatim svi ostali, ona je protiv osnovnih zahtjeva, pretpostavki života čovjeka i ljudskog društva. Konačno, globalizacija je, po autoru, složen i protivrječan proces, jer omogućava proširenje, uzajamnu zavisnost i produbljanje socijalnih veza raznih uslova u savremenom životu. Koju poziciju odabrati?

KLJUČNE RIJEČI: globalizacija, antiglobalisti, kulturna uniformnost, država–nacija, pandemija, kolonijalizam

1. Uvod

Rad analizira i pokazuje interakciju globalizacije i društvenih zakona, kao ideje o ravnopravnijem svijetu, a sa druge strane, razvija ideju o jačanju svijesti o svijetu kao cjelini, jer je globalizacija društvena, ekonomska, politička i kulturna činjenica savremenog društva, tj. globalizacija je totalni fenomen koji ostavlja tragove svoje prisutnosti u svim prostorima u kojim se dešava. Osnovni aspekti globalizacije su ekonomski i politički odnosi koji se uspostavljaju između pojedinih zemalja i regija. Ti odnosi su okvir za međusobno približavanje u kojem određen broj društvenih vrijednosti prelazi granice više zemalja i postaje zajednička vrijednost. Pojmu globalizacija u akademskim krugovima nisu pridavali veliku važnost sve do polovice osamdesetih godina 20. stoljeća, iako su ovaj termin koristili i ranije. U drugoj polovici osamdesetih godina 20. stoljeća, učestalost upotrebe pojma globalizacija toliko se povećala, tako da je danas vrlo teško rekonstruisati kako se rasprostrla u sve sfere društvenog života. Ona je danas, po svemu, pojam koji se – u svakodnevnom životu tako i u znanstvenom vokabularu – najintenzivnije koristi. U svakodnevnom životu primjetimo je u komunikaciji političkih elita, privrednika, prolaznika, a nije rijetka pojava, da termin globalizacija koriste oni koji ne znaju pravo značenje. Za označavanje ovog fenomena koriste se sinonimi: npr. u Francuskoj uobičajen je naziv mondijalizacija; u Španiji i Latinskoj Americi termin globalizacion, u

Njemačkoj Globalisierung itd. Različiti su pojmovi koji se koriste za označavanje istog procesa, u nauci, od globalne kulture i globalne formacije, globalizacijske kulture.

Danas je u upotrebi najčešće termin globalizacija da bi se označio novi planetarni proces. Etimološko značenje je nešto što se odnosi na „cijeli svijet“ ili „cjelina“. Riječnik „Oxford Dictionary of New Words“ (1991: 133) definiše globalni svijet kao „otvorenost prema drugim kulturama (i njihovo razumijevanje), često u sklopu informiranja o svjetskim socio-ekonomskim i ekološkim problemima“. U riječniku se navodi da je tumačenje nastalo pod uticajem teorije Marshalla McLuhana o „globalnom selu“, koju je prvi put prezentirao u svojoj knjizi „Explorations in Communication“, 1960. godine. Naime, mediji su te godine konsolidovali ideju o globalnoj zajednici i, sa druge strane, detaljno su izvještavali o surovoj realnosti međunarodnih odnosa, lokalnim ratovima, ekonomskim krizama itd. Kad je McLuhanova ideja globalnog sela (1960) postala sve naglašenija, dogodilo se buđenje svijesti kod mladih širom svijeta, oko zajedničkih tema kao što su oslobođanje i ljubav, borba protiv rata (Vijetnam i sl.), pojava zemalja trećeg svijeta, što će prouzročiti pojavu sve više međunarodnih, transnacionalnih institucija, koje će uspostaviti globalno gospodarstvo.

Moj je cilj da pokušam ove i druge elemente dovesti u suodnos i da dokažem da fenomen globalizacije ima za konačan cilj pretvaranje cijele planete Zemlje u jedinstven ekonomski prostor, odnosno da u tom ekonomskom prostoru suvereno vladaju: globalni marketing, globalne finansije, globalna ekonomija, globalna politika. Pozitivni efekti globalizacije su: globalno optimaliziranje proizvodnje, usložnjavanje ekonomije, povećanje BDP svijeta, što je posljedica svjetskog procesa globalizacije. Umjesto zaključka: globalizacija je blagoslov za bogate zemlje, ali sa druge strane, pri analizi globalizacije susrećemo se sa njenim negativnim efektima, npr. korist od globalizacije prisvaja manja društvena grupa, da ne kažemo nekolicina pojedinaca, a troškovi globalizacije dijele se na većinu, i na kraju, globalizacija za njih počinje da poprima oblike prokletstva, jer siromašne zemlje vremenom postaju još siromašnije.

U funkciji ostvarivanja potrebnih hipotetičkih pretpostavki izrečene analize, nužno je izvršiti razgraničenje između nekoliko osnovnih pojmova. Prvi je, bez sumnje, pojam globalizacije. Šta pod njim podrazumjevamo? Danas, u savremenoj literaturi, možemo pronaći veliki broj određenja. Za Scholtea, globalizacija je „deteritorijalizacija – ili /... / rast suprateritorijalnih odnosa među narodima“¹. Held, pod njom podrazumjeva „širenje, produbljanje i ubrzavanje međuzavisnosti u svim aspektima savremenog društvenog života – od kulture do kriminala, od financija do duhovnosti“². Za Fridmana, globalizacija se može

¹ Jan Aart Scholte, *Globalization. A critical introduction*, London: Macmillan, 2000, str. 46.

² David Held. Et al., *Global Transformation*, Cambridge: Polity Press, 1999.

shvatiti kao „integracija tržišta, država–nacija i tehnologija u do sada neviđenom stupnju koji omogućava pojedincima, korporacijama i državama–nacijama da protežu širom svijeta dalje, brže, dublje i jeftinije nego ikad prije (...) širenje slobodnog tržišta kapitalizma do svake zemlje na svijetu“³. Gidens globalizaciju shvata kao „intenzifikaciju društvenih odnosa na svjetskom planu, koja povezuje udaljena mjesta na takav način da lokalna zbivanja uobličavaju događaji koji su se odigrali kilometrima daleko“⁴.

2. Teorijsko protivljenje o globalizaciji

Širok je skup pitanja u vezi s kojima postoje teorijska protivljenja o globalizaciji i taksativno ćemo navesti samo neka koja najviše zaokupljaju naučnu javnost: šta je globalizacija?, to je stari ili novi proces!, ukida li ona koncept nacije–države?, donosi li ona blagostanje ili je samo novi oblik kolonijalizma, koji sobom donosi prokletstvo siromaštava!, da li je ona stvarnost ili zamišljena stvar?. Na osnovu navedenog teksta, odgovarajući na postavljena pitanja, zaključujemo da globalizacija predstavlja djelovanje koje prelazi lako teritorijalne granice, tj. ona je društveni proces u kome dolazi do udruživanja država, regija u jedinstven sistem ljudske zajednice. Teorijskog protivljenja nema kad analiziramo tipologiju globalizacije (najbolja, po mom mišljenju, jeste Urliha Becka: prvi tip gospodarski; drugi informatičko-tehnološki; treći govori o univerzalnim vrijednostima npr. demokratija i ljudska prava; četvrti tip analizira globalnu kulturnu industriju; peti policentričnu svjetsku politiku; šesti je u svjetskom osiromašenju; sedmi u globalnom razaranju i uništenju prirode; osmi je u transkulturnom konfliktu⁵), ali jedno od pitanja koje izaziva nedoumice, teorijska sporenja i protivljenja je: globalizacija je stari ili novi proces? Veliki dio autora ovaj proces vezuje isključivo za suvremenost. Nisu rijetki oni koji tvrde da se globalizacija pojavila i da funkcioniše posljednjih dvadeset godina, postoje i teoretičari koji kažu da ona nije ništa novo. Mnoštvo je dokaza u prilog hipotezi kako se radi o društvenom procesu sa dugom historijom. Konkretno, u dugom historijskom globalizacijskom procesu moguće je precizno odrediti nekoliko historijskih perioda. Prvi od njih se pojavljuje sa rađanjem modernog evropskog društva, vremensko određenje je tokom 16. stoljeća, u vrijeme kad globalnom svjetskom scenom dominira i gospodari evropsko društvo, koje doživljava proširenje, raširenost teritorija, zatim ekonomsko-tehnološku i vojnu dominaciju. Druga perioda nastaje ekspanzijom

³ Thomas I. Fridman, *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization*, New York: Farrar, Straus & Giroux, 1999, p. 7–8.

⁴ Entoni Gidens, *Posledice modernosti*, Beograd, 1998, str. 69.

⁵ Ulrich Beck, *Globalisierung*, Frankfurt, Suhrkamp, 1998, str. 29.

industrijske revolucije, sredina 19. stoljeća, i traje do Prvog svjetskog rata. To je vrijeme procvata međunarodne trgovine, koja ima progresivne stope rasta. Poznato nam je to vrijeme velikih migracijskih kretanja radne snage stanovništva (eklatantni su primjeri u pravcu Amerike i Australije). Oba navedena procesa su zaustavljena (mislimo na slobodnu trgovinu i kretanje ljudi), jer se pojavljuju sukobi između velikih sila, ekspanzija brutalnih nacionalizama, koji kulminiraju u Prvom svjetskom ratu i formira se autoritativni sistem SSSR-a, koji je bio totalna suprotnost zapadnom ekonomskom i političkom sistemu. Na koncu, posljednja velika etapa globalizacije počinje završetkom Hladnog rata, a proces progres dobija padom Berlinskog zida. Karakteristična obilježja ove faze su tehnološko-informatička revolucija, globalna ekonomija, globalna kultura i nenacionalni politički sistemi.

Ako uporedimo društva danas s onim iz prošlosti, npr. u drugoj polovini 19. stoljeća, zaključujemo da postoji veliki nivo sličnosti. Stepenn otvorenosti i integracije međunarodne ekonomije je danas niži nego u navedenom periodu ili u prvom desetljeću 20. stoljeća. Prihvatimo li ovo mišljenje logičan zaključak je da, sadašnji stepen globalizacije nije, kako se često misli, nešto novo do sada neviđeno. Zaključujemo da današnja globalizacija predstavlja općenitost, ukupnost kapitalističkih socijalnih odnosa. Novost je razmjera globalizacijskih aktivnosti, mnogo je šira no u prošlosti, kada su objektivno bile ograničene na uski krug ljudi. Načinili bismo neoprostivu grešku da globalizaciju danas svodimo samo na njenu ekonomsku dimenziju, kao i onu u prošlosti, jer ona ima ishodište u kapitalnim investicijama, trgovini, kompanijama (oecoglobal), manifestuje se kroz rad vlade, političke stranke, civilnog društva (poliglobal), u oblasti komunikacija, brz protok informacija (infoglobal), rast svjetskog stanovništva ili migracije (demoglobal), o jeziku na svjetskom nivou (linguaglobal), uticaj kultura (etnoglobal), raspored prirodnih bogastava (geoglobals).

Kada društvena misao razmatra fenomene globalizacije, bitne su briljantne analize problema koji sve više postaju planetarni, njemačkog filozofa Karla Jaspersa: „Čini se da tehnički i gospodarski problemi postaju planetarni. Zemaljska kugla nije samo postala preplitanjem svojih gospodarskih odnosa i mogućim jedinstvom tehničkog ovladavanja opstankom; sve je više ljudi vidi kao jedan zatvoren prostor, u kojem se oni zadužuju kako bi razvijali svoju povijest.“⁶ Iza ovih rečenica krije se nešto mnogo složenije, nešto drugo čemu se ne trebamo radovati, jer Jaspers nam želi ukazati na proces izjednačavanja života na Zemlji. On se oštro suprotstavlja procesu ravnjanja i pojednostavljenja i u tom smislu navodi: „Pojednostavljenjem planeta počeo je proces niveliranja, što izaziva grozu. Ono što danas

⁶ Karl Jaspers, *Duhovna situacija vremena*. Zagreb: Matica hrvatska, 1988. str. 82.

postaje općim za sve, vazda je površno, ništavno, ravnodušno. Ljudi se trude oko tog niveliranja, kao da ono čovječanstvu donosi slogu.“ (Isto, 83). Sama globalizacija kao nivelacija doprinosi nestanku razlika kulture i identiteta. Na svoj način, vrlo slikovito, Jaspers to opisuje: „U tropskim plažama i sjevernjačkim ribarskim selima gledaju se filmovi svjetskih velegradova. Posvuda je odjeća ista. Maniri u ophođenju, jednaki plesovi, isti sport, iste natuknice jezičke kaše smiješane iz prosvetiteljstva, anglosaksonskog pozitivizma i teološke revolucije, osvajaju kuglu zamaljsku.“ (Isto, 82). Proces globalizacije utječe na razvoj demokracije i ostvarivanja ljudskih prava, tako da u empiriji često se koristimo sintagmom globalno civilno društvo. Stvaraju se i razvijaju globalni mediji koji, uz svestranu primjenu elektronskih sredstava, pretvaraju svijet u globalno selo. Kao primjer navodimo globalnu televiziju CNN, koja oblikuje, stvara svjetsku javnost, koja se naročito mobilizira za određene ciljeve, te često kažemo da politika koja nastaje putem globalnih medija je svjetska politika, tj. dolazi do globalizacije politike. Ali, suština je nešto drugačija, pitanja globalizacije, stvaranje nacionalnih država, regionalna podjeljenost rijetko se postavljaju. Nama se nerijetko čini da se radi o novom svjetskom poretku, a u suštini, radi se o vjerojatnoj borbi za moć, za dominaciju, za prirodne resurse, kojih je svakim danom, nažalost, sve manje, jer nam je historija dokazala da osvajanja i ovladavanje svijetom ima samo jedan cilj – uspostavljanje svjetskih centara moći. Rim, Bizant, Osmanlijsko carstvo, evropski kolonijalizam 16–20. stoljeća, kad su se Evropljani proširili na cijelu planetu, samo je dalo puni doprinos da zapadna kultura dosta postane svjetska kultura, koju i danas uživamo. Cilj je uvijek ostao isti, otkrivanje i osvajanje novih svjetova, novih teritorija, a svi ti oblici globalizacije trebali su dovesti do smjene vodećih, i nastanku novih, svjetskih sila. Navedeni dio teksta možemo zaključiti: globalizaciju su uvijek pratila određena znanja, vještine, nova otkrića, naučna i tehnička dostignuća, nove tehnologije, i na kraju smo stigli do 21. stoljeća, kada svijet zahvaljujući informatičkim i komunikacijskim tehnologijama postaje tijesno područje u kome se formiraju tri globalne trijade: Sjeverna Amerika, Evropa i istočna Azija.⁷ Analizirajući svjetski društveni fenomen, globalizaciju, ne možemo da ne istaknemo Ameriku kao globalnu silu. Potvrda ovoj našoj tvrdnji je Clintonova rečenica (govor 27. 01. 1998. god.), parafraziram – Dame i gospodo, naša Unija je jaka. – Analiza ove rečenice potvrdila je da Amerika i u 21 stoljeću, želi zadržati dominantnu ulogu, da izgleda još blistavije, naprednije, da ima ulogu globalnog vođe, da dolazi do amerikanizacije života, da ima predvodničke uloge. Kritičniju sliku Amerike napisao je Zbigniew Brzezinski u

⁷ Konceptcija rada nam ne dozvoljava da ulazimo u analizu kako se ekonomska moć prelijevala, historijski, iz Evrope u Sjevernu Ameriku, potom u daleku Aziju, koja izaziva tektonske zamjene uloga u savremenom svijetu, dakle, svjesno ostavljamo ove teme nekom mladom magistrantu da se znanstveno dokaže.

knjizi „Izvan kontrole – Globalna previranja uoči 21. stoljeća“. Novi politički događaji u svijetu, gospodarske i finansijske krize, pandemije virusnih bolesti, stvaranje globalne zajednice, pokazale su da svijet ima itekakvih problema, a globalna sila nije djelotvorna, jer globalizacija svijeta snažno utječe na regionalizaciju i dalje razdjeljivanje svijeta. Navedeni problemi koji dominiraju ukazuju da je teško ostvariti totalnu kontrolu u svjetskoj politici, jer postoje interesi i drugih država u međunarodnoj zajednici. Amerika nema konkurenta, ima globalni vojni uticaj, ali Zbigniew Brzezinski navodi i neke njene nedostatke, – zaduženost, trgovinski deficit, niska stopa štednje i ulaganja, industrijska nekonkurentnost, neodgovarajuća zdravstvena zaštita, loše srednjoškolsko obrazovanje, gramzivi treći stalež, parazitska opsjednutost parničanjem, produbljivanje rasnih problema, rašireni kriminal, masovno uživanje droge, beznade, širenje seksualnih sloboda, slabljenje građanske svijesti, koloaps političkog sistema itd. Svi navedeni nedostaci mogu nas navesti da u praksi globalizacija uzrokuje modernizaciju, tako da se u podtekstu razvija teza da globalizacija predstavlja ujednačavanje zemalja tradicionalnih zajednica u dodiru sa razvijenim Zapadom. Ovi teoretičari imaju stav da je globalizacija put i način da se oni pozapadnjače. No, poznato je koje su teškoće tranzicijskih zemalja gdje je došlo do osiromašenja širokih slojeva društva, korumpiranosti političkih elita i sloma političke države. Šansa za tranzicijske zemlje što faktore proizvodnje: prirodne resurse, kapital, tehnologiju i rad, kao i usluge, pokreće i razmješta po široj društvenoj zajednici. Kapitalisti, vlasnici sredstava za proizvodnju, ostvaruju dobit, tj. bogate se, prebacujući kapital i tehnologiju s mjesta na mjesto, često i na druge kontinente, gdje su jeftiniji, gdje se može ostvariti veći profit, gdje je proces proizvodnje racionalniji, ekonomičniji. Tehnologija u razvijenim zemljama nije više u središtu privrednih aktivnosti tih zemalja, već se izmješta i koristi tamo gdje će stvoriti najviše kapitala. Cijene roba i rente postaju ujednačenije. Na prvi pogled nam se čini da bi zemlje u razvoju i srednje razvijene, i nerazvijene zemlje, mogle imati više koristi od globalizacije nego razvijene zemlje. Da li je ova konstatacija tačna, potvrđuje nam odluka Evropske unije koja pokazuje da se ona iznutra integrira, a prema vani zatvara (da vas podsjetimo na primjere Makedonije, Bosne i Hercegovine, koje se i danas nalaze na čekanju u EU). Evropska unija izjednačava globalizaciju u privrednoj sferi sa globalizacijom kulture, a posebno apostrofiramo strah od konstantnih nekontrolisanih migracija iz Sjeverne Afrike, Bliskog i Dalekog Istoka, u uslovima nezaposlenosti i ksenofobija, polako ali sigurno pretvara Evropu u svijet za sebe. Dugoročni interes Evropske unije bio bi otvoriti svoje tržište, poljoprivrednim i industrijskim privrednicima, i na taj način stvoriti veliko zajedničko tržište, ostvariti svoje interese i obezbjediti uslove da pobjedi u svjetskoj gospodarstvenoj utakmici. (Pojava standarda ISO9000). Kada političke odluke određuju ekonomsku politiku, tada dolazi

do strašnog odliva kapitala, npr. Kompanija Asea Brown Bovery otkrila je kvalitetnu radnu snagu u istočnoj Evropi koja je spremna raditi za 3\$ po satu, dok je u Njemačkoj cijena radnog sata 30\$. Ova kompanija je zatvorila hiljade radnih mjesta u Evropi, zatim je otvorila 21000 radnih mjesta u istočnoj Evropi.

3. Globalizacija – prokletstvo ili blagoslov

Brojne rasprave u svijetu podjelile su naučnike društvene provenijencije (sociologe, ekonomiste, filozofe, političare, historičare). Pojedini analitičari smatraju i tvrde da je globalizacija nužnost, objektivni proces, svjetski proces koji stvara političku sliku svijeta, to je proces koji se ne može zaustaviti. Navedene tvrdnje i njihovi tvorci smatraju da je globalizacija proces koji ide ka društvenom progresu blagostanja u svim njegovim oblicima (tehnološkim, ekonomskim političkim, naučnim, kulturnim, jezičkim, klimatskim), koji doprinose da svi postaju bogatiji, bogati i siromašni. Doprinosi li globalizacija blagostanju ili je ona, suprotno, novi oblik kolonijalizma? Ovo je centralno, možda i najvažnije pitanje teorijskog istraživanja i sporenja. Jedna napomena je bitna. Govori li se o pozitivnom ili negativnom uticaju globalizacije, po pravilu se radi o njenom utjecaju i učincima na demokratiju, ljudska prava i prava manjina, socijalnu pravdu, siromaštvo, glad, ekologiju, očuvanje bio-raznolikosti, na mir. Odgovori na navedene cjeline su radikalno suprotstavljeni. Za jedne, globalizacija je proces u kome dobivaju svi, a za druge npr. pristalice antiglobalizacijskog pokreta, u pitanju je samo novi oblik kolonijalizma. Globalizacijom se nastoji ostvariti postulat kako ona realizuje uslove za pravi svjetski razvoj, jer se njenim ostvarenjem značajno poboljšavaju i životni uslovi u gotovo svim zemljama. Izvještaj Svjetske banke iz 2002. godine apostrofira uspjeh globalizacije u smanjenju siromaštva u zemljama Trećeg svijeta, koje su uspjele u znatnoj mjeri da se integrišu u tokove svjetske ekonomije. Umjesto zaključka, globalizacija nudi bogatiji život, za bogate ljude, i realan put iz siromaštva za siromašne ljude u svijetu. Istovremeno ona povećava sigurnost građana u odnosu na državu, i na taj način povećava građanske individualne slobode. Pripadnici antiglobalizacijskog pokreta na globalizaciju gledaju dijametralno suprotno. Smatraju da je u pitanju proces „u kojem korporacije premještaju novac, tvornice i proizvode još većom brzinom u potrazi za jeftinom radnom snagom i sirovinama, te vladama koje su voljne zanemariti zakone za zaštitu potrošača, radnika, i prirode.“⁸ Drugi pak, smatraju da je globalizacija projekt dominacije Zapada, njegove imperijalističke politike i „amerikanizacije“ svijeta. Za pojedine analitičare, globalizacija je integracija svijeta i stvaranje

⁸ Mark Ritchie, *Globalization vs. Globalism*. URI.: <http://www.itcilo>. (31.03.2004. god.).

svjetske ekonomije i kulture, za druge je ona podjela i sukob civilizacija. Optimisti tvrde da je ona civilizacijski napredna, dok je za pesimiste destruktivna sila, koja još više produbljuje razlike između bogatih i siromašnih, i samim time stvara uslove da bogati budu još bogatiji, a siromašni još siromašniji. Suština problema je što postoji mišljenje da je globalizacija projekt dominacije Zapada, nova imperijalistička politika, „amerikanizacija“ svijeta. Ali, cilj globalizacije je ulaganje u infrastrukturu i službe koje treba da doprinesu daljem razvoju trendova – putne mreže, slobodnih carinskih zona, kompjuterizaciji, modernoj opremi, novim tehnologijama u proizvodnim halama, specijalizaciji pojedinih privreda i zemalja za djelatnost u kojima imaju prednost i perspektivu u budućnosti. Interesantno je da danas postoje procesi demokratizacije globalnog poretka, istina ovi procesi su spori, često ih prati otpor pojedinih država i nacija. Naš odgovor na rizik od autoritarne globalizacije ne treba biti „antiglobalizacijski fundamentalizam“ tj. izolacija. Globalizacija treba da manifestuje svoje stvaralačke dimenzije, da stvori uslove za pretpostavke ostvarenja pozitivnih reformskih projekata, koji sistematično odgovaraju svim izazovima svakodnevnog razvoja ljudskog društva na Zemlji. Prilikom ostvarenja reformskih projekata moramo pažnju usmjeriti na činjenice: 1. novi odnos u korelaciji priroda–društvo, jer smo svjedoci konstantnog devastiranja prirode, nemilosrdnog eksploatisanja prirodnih resursa, što za posljedicu ima ekološku katastrofu (promjena klime, poplave, zemljotresi). Šta čovjek treba utvrditi? Prvenstveno: ciljeve proizvodnje, definisati i odrediti potrošnju, odabrati tehnologiju u skladu sa ekološkim kriterijima. 2. poduzimanje mjera u ekonomskoj sferi npr. poništavanje dugova siromašnim zemljama, izdvajanje sredstava za razvoj siromašnih zemalja, kontrola kretanja kapitala i dr. Navedene mjere imale bi samo jedan rezultat, a to je smanjenje siromaštva i bijede stanovništva. U ovom kontekstu transnacionalne kompanije, sticanjem profita trebaju da porade na obnovi morala i humanističkih vrijednosti (socijalna skrb, zdravstvena zaštita, obrazovanje). 3. nužno je provesti demokratizaciju političkog života, počev od lokalne zajednice, lokalne samouprave preko nacionalne države, do demokratije na globalnom nivou, koja podrazumjeva učešće države u nadnacionalnim institucijama. 4. međusobno susretanje civilizacija i nastanak nacionalnih kultura.

3.1 Prednosti i nedostaci globalizacije

PREDNOSTI	NEDOSTACI
nova tržišta	novi konkurenti
nove mogućnosti ulaganja	nova tržišta, odnosno uslovi poslovanja (zakonodavni, politički, ekonomski, kulturni)
pristup novim tehnologijama, novim tržištima rada, kapitala, sirovina i sl.	veliki logistički problemi
veća produktivnost i organizacijska uspješnost dovodi do višeg standarda	nema univerzalnih menadžerskih praksi i pristupa (upravljanje organizacijama i ljudima treba prilagoditi okruženju)
iskorištavanje obujma ekonomije	

3.2 Osnovni pozitivni i negativni aspekti globalizacije

Pozitivni aspekti globalizacije su: Globalizovana i modernizovana privreda zahtjeva novi, viši oblik obrazovanja kvalifikovane radne snage. Ljudski resursi i znanje predstavljaju najvažniji prirodni rasurs za privredni razvoj i razvoj ljudskog društva. Aspekt znanja je vrlo bitan, jer utječe na nužnu informacionu saradnju pojedinih zemalja i kompanija u okviru šire regije. 2. Ujednačavanje uslova domaćih i stranih ulaganja u procesu globalizacije, težište ulaganja je u naučno-istraživački, kreativni rad, prihvataju se nove ideje i pronalasci, kao i njihova raspodjela prema sektorima uz usaglašavanje carinskih propisa, uslova proizvodnje i poduzetništva. 3. Ubrzan razvoj zemalja i regiona, modernija infrastruktura koja omogućava stvaranje novih proizvodnih kapaciteta, na ovaj način pojavljuju se uslovi za veće zapošljavanje stanovništva. 4. Povećava se sloboda kretanja roba i kapitala – liberalizacija snažno utječe na kreiranje ekonomskih prilika u državi, naročito onih država koje su u razvoju ili tranziciji, a tehnološki procesi i komunikacije ukidaju barijere za međunarodne tokove roba i kapitala. 5. Povećana su strana ulaganja u rentabilne privredne grane, kreditiraju se mala i srednja preduzeća. 6. Jača identitet međunarodne kompenzacije, što ima za posljedicu otvaranje globalnog poslovanja, koje omogućava kompanijama kombinovanje domaćih i inostranih marketing aktivnosti.

Negativni aspekti globalizacije: 1. globalizacija dovodi do ukidanja ekonomskog i političkog suvereniteta zemlje, jer u međunarodnim odnosima, nažalost, sila ima prednost u odnosu na pravo. Sjedinjene Američke Države (SAD) su najmoćnija država, stoga međunarodni ugovori traže ograničenja te moći. SAD se iscrpljuju u širenju slobode i demokratije u svijetu, konstantno tvrdeći da se američka moć nalazi u ljubavi prema slobodi, a ne u svemoćnoj snazi. Kao globalna sila ona ne priznaje međunarodne sporazume, pa čak ni ekološke, klimatske sporazume, ipak kao takva postavlja se za pokretača globalizacije i čuvara svjetskog poretka.

2. Globalizacija je prouzrokovala porast moći, naročito moći novca. SAD i njene kompanije lansirale su tezu – kapital nema otadžbinu, – a tamo gdje novac postaje dominantan, sve etičke i kulturne vrijednosti padaju u zaborav. Čovječanstvu prijete opasnost od novog oblika kapitalizma koji diktira ekonomski razvoj, koji stvara socijalne probleme, istovremeno zemlje u razvoju su samo tržište jeftine radne snage, a politička ekonomija nam je davno razotkrila činjenicu da cijenu radne snage određuje vlasnik sredstava za proizvodnju, tj. kapitalist. Najvažnije za zemlje u razvoju je da nemaju mogućnosti i uslova da promjene svoju poziciju.

3. Redovna pojava je disciplinovanje zemalja članica na sprovođenju odluka donesenih u centrima ekonomske i političke moći. Poznato je da se konflikti između država rješavaju u skladu sa međunarodnim pravnim normama. Praksa pokazuje da Ujedinjene nacije i Savjet bezbjednosti svoje rezolucije donose na osnovu odluka najmoćnijih zemalja, nerijetko kroz prijetnje i sankcije. Umjesto da globalizacija proklamuje i širi pluralizam i uzajamno uvažavanje država i civilizacija, svjetskom scenom se raspiruju vjerski, nacionalni i kulturni sukobi. Najrazvijenije svjetske zemlje vrše nametanje kulturnih obrazaca, načina života uz poništavanje kulturnog identiteta i specifičnosti. Države bi trebale da prevaziđu uski nacionalizam i da nas Ujedinjene nacije pretvore u istinsku svjetsku zajednicu.

4. Najrazvijenije zemlje određuju model društvenog razvoja, kulturne obrasce i način života. Društvene nauke, prvenstveno sociologija, imaju složen zadatak da razotkriju snage i granice globalizacionog trenda i daju smjernice valjanog razvoja ljudskog društva u 21. stoljeću. Tumačenja učinka globalizacije, polazeći od podjele „zli Zapad“ i „duševni Istok“, nije dobra, jer postoji samo svijet hijerarhijske globalne moći. Danas je dominantan Zapad i ova slika se može izmjeniti, ali i tada će postojati jezgro država koje u svojim rukama drže i upravljaju polugama svjetske moći i, sa druge strane, nalaze se zavisne države. Zar, nije smjela tvrdnja da će svijet jednog dana postati harmonična zajednica putem globalizacije. Globalizacija pokazuje da racionalni razvoj nije moguć nasuprot „zapadnom vjetru“, ali nije moguć ni kao puko podržavanje tih društava, nije moguć unutar ekonomskih i socijalnih kriza. Susrećemo se sa teškim pitanjem: ako je opšte stanje zemalja u razvoju i tranziciji teško, mogu li one slijediti zapadni model, a da izbjegnu

položaj da postanu položaj periferija periferije, sa primjesama razvoja nerazvijenosti, balkanizacije, latinoamerikanizacije. Zbog toga kažemo da se zapadni model mora rasčlaniti, zatim odabrati varijantu koja odgovara (pod kojim uslovima i kombinacijama), konkretnom društvu. To pojašnjava da tražimo rješenja koja nisu imitacija drugih, tuđih, modela, nego rješenja treba da predstavljaju rezultat istorijskih inovacija i vlastitog znanja. Prvo treba onemogućiti „crni kapitalizam“, zatim treba obezbjediti uslove za privredni i opšti oporavak, i da se cijela zemlja aktivnije angažuje u globalizaciju kao subjekt vlastitog razvoja. Mnoštvo pitanja se otvara: kako slijediti ono što se mora, a izbjeći zamke potčinjavanja vlastite zemlje i naroda, kako sačuvati matični subjektivitet, vlastiti nacionalni i kulturni identitet, pritom ne zapasti u vješte zamke samoizolacije. 5. Primjena transfernih cijena (to su cijene po kojima se u sastavu kompanije odvijaju poslovne operacije). One mogu biti znatno iznad ili ispod svjetskih cijena, tako da kompanija može kasno prikazati gubitak u poslovanju, znamo da se na gubitak ne plaća porez, tako veliku štetu ima zemlja u kojoj kompanija posluje. Važan negativan efekat globalizacije je što ona donosi standarde za cijeli svijet, određuje sa na glavnu ekonomsku dominaciju, a sve ostale (ekološku, kulturnu, političku, društvenu) pominje samo kao podređene dominacije svjetskog tržišta. Problem je što su zemlje povezane tvrdnjom „što je na Zapadu univerzalizam, u ostalim je imperijalizam“. Demokratija se promovise, ali ne ako dovodi islamske fundamentaliste na vlast. Ljudska prava su izvor sporova u Kini, ali ne i u Saudijskoj Arabiji. 6. Najpogubniji negativni aspekt globalizacije je širenje (pandemično) ekonomskih kriza i drugih negativnosti u pojedinim dijelovima društva (organizovani kriminal, terorizam) na cijeli svijet. Najveća divergencija bogatog i siromašnog svijeta je umjesto da globalizacija služi konvergenciji, smanjenju razlika, razlike se neprekidno produbljuju. Za zemlje u tranziciji dileme nema treba li se uključiti u taj proces ili ne. Pitanje je samo na koji način to učiniti. Globalizacija je ubrzala svoj razvoj poslije nestanka socijalističkih planskih ekonomija, što je dovelo postsocijalističke zemlje da zavise od svjetskih ekonomskih centara političke moći. Ona je proces pluralizacije svijeta po normama i pravilima, a zasniva se na zajedničkim interesima kapitala i političke moći.

4. Korporativni interesi, pandemija i globalizacija

Epoha nastajanja svjetskog društva tj. globalnog poretka ne svodi se prvenstveno na borbu za i protiv globalizacije. Stvarni sukob se vodi oko socijalne prirode i historijske forme globalizacije. Kakav će oblik i formu dobiti globalizacija, da li humaniji i društveno odgovorniji aspekt ili nehumaniji i „profitabilniji“ aspekt, da li demokratičniji ili možda autoritaran lik, oko

toga se lome koplja. Navedene aspekte globalizacije možemo upoređivati, analizirati i pratiti na ilustrativnom primjeru pošasti koja hara svijetom, Covid-19.

Jedan od uzroka zašto je autor ovog teksta razmišljao i odlučio na napiše rad o globalizaciji sa aspekta da li je ona blagoslov ili proklestvo, jesu spoznaje da svijetom danas suvereno vladaju problemi sa Covid-om, a s druge strane su teškoće sa vakcinama. Uznemirujući pokazatelji su da bogate zemlje uspješno obavljaju aktivnosti zaštite svog stanovništva, afričke zemlje, nerazvijene, siromašne, one koje se, najblaže rečeno, nisu najbolje snašle obrevši se u pandemiji. Bosna i Hercegovina pripada toj drugoj skupini zemalja. Naručene i plaćene vakcine nismo dobili. O tome se kod nas puno govori i piše proteklih mjeseci. Međutim, osjeća se nedostatak uvida u širu globalnu, konstelaciju odnosa. Sadašnji odnos ponude i potražnje vakcine je zabrinjavajući. Proizvodnja vakcina (ponuda) krajem aprila iznosila je nedovoljnih 1.2 milijarde doza, a potrebe (tražnja) je 10–15 milijardi doza za zaustavljanje širenja virusa. Ako se postojeća opskrba tržišta nastavi, stanovništvo u zemljama u razvoju imunizaciji se može nadati tek 2023. godine. Stoga je dobra vijest odluka administracije američkog predsjednika Joea Bidena o pridruživanju SAD grupi od 100 zemalja zagovornica izuzeća od subrogacija (odricanje od nadoknade za stupanje u nečije pravo) – opozvana su pravila Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) o zaštiti intelektualnog vlasništva, patenata, u pogledu vakcine Covid-19. Pravne mjere se poduzimaju prema zemljama koje odobravaju prinudno licenciranje, tj. dopuštaju proizvodnju patentiranog proizvoda bez prethodne saglasnosti vlasnika patenta. Time se praktično na mala vrata uvodi monopol u proizvodnji vakcina i medicinskog materijala za liječenje i dijagnozu. U čemu je problem? Glavni manjak vakcine protiv koronavirusa većinom je vještačke prirode, jer tvornički proizvođači vakcine odbijaju ustupiti tehničko znanje za proizvodnju nastojeći očuvati monopol i profite. Nijedan originator (proizvođač) vakcine nije putem SZO dobrovoljno ustupio svoju tehnologiju siromašnim zemljama. Odbačeni su svi zahtjevi kvalificiranih farmaceutskih kompanija za proizvodnju vakcina sa licencom originatora. Dostupna kompanija o dodjeli doza vakcina Covaxu za najrizičnije kategorije stanovništva siromašnih zemalja, ne mogu poslužiti kao zamjena za ustupanje proizvodne tehnologije, jer te količine neće značajno utjecati na ukupnu globalnu ponudu.

Cilj farmaceutskih korporacija profitno orijentisanih i primarno fokusiranih na zaradu, nije globalno zdravlje, već: zadržati što više tržišne moći, što je duži vremenski period, što duže vremena, radi dostizanja maksimalnog profita. Nekoliko je neprihvatljivih argumenata farmaceutske industrije da je okvir SZO fleksibilan, da ne sprječava pristup tehnologiji, s druge strane, tvornicama u zemljama u razvoju nedostaju sredstva za proizvodnju vakcina. Signali sa

tržišta ukazuju na to da angažovanje Bidenove administracije može rezultirati većim količinama vakcina uz pad njihovih cijena, ali i korporacijskih profita. Argument o manjku vještina za proizvodnju vakcina u zemljama u razvoju ne stoji. Sporazum američkih i evropskih proizvođača vakcina sa Serum institutom u Indiji, najvećim svjetskim proizvođačem vakcina, govori u prilog činjenici da takvi Instituti nemaju problema sa pokretanjem novih proizvodnji vakcina. Stručne procjene govore da 250 firmi u svijetu posjeduju proizvodni potencijal za podizanje ukupne ponude vakcina. Sa njihovih proizvodnih traka, za tri do četiri mjeseca, počela bi proizvodnja vakcina. Procjene govore da bi preusmjeravanje dnevnih troškova redukcije Covid-19 u razvijenim zemljama, na izgradnju kapaciteta na tvorničku proizvodnju, rezultiralo dovoljnim obimom proizvodnje za svo stanovništvo svijeta u toku jedne godine, uz cijenu od po 2 dolara po jednoj dozi. Farmaceutske korporacije prigovaraju da preduzeća u zemljama u razvoju ne zahtjevaju odlučne licence, jer vakcina sadrži više od 100 komponenti iz cijelog svijeta, i svako koordiniranje je nemoguć poduhvat.

U zemljama i lokalnim kompanijama još jedan faktor ima važnu ulogu u manjku ponude vakcina, a to je strah. Mnogi strahuju da će im se obustaviti pomoć ili nametnuti sankcije ukoliko posegnu da budu konkurencija američkim i evropskim farmaceutskim korporacijama. Uprkos raznim teškoćama proizvođači vakcina će zaraditi veliki novac; prihodi od vakcina Pfizera i Moderna u 2021. godini se projiciraju na oko 15 do 18 milijardi dolara, premda su ove i druge kompanije koristile subvencije i javne programe finansiranja neophodnih fundamentalnih istraživačkih projekata, bez kojih bi vakcine mnogo kasnije dospjele na tržište. Jasno je da tvornički proizvođači lijekova neće ostati bez visokih profita, jer se očekuju buduće velike narudžbe vakcina po visokim cijenama za potrebe godišnjih vakcinacija, koje će biti prodane prvo bogatim zemljama. Argumenti farmaceutske industrije pominju globalne odnose moći, koji Kini i Rusiji treba da dopuste jeftin pristup američkoj tehnologiji.

Vakcina nije američki izum. Naučna istraživanja o virusologiji odvijaju se već desetljećima od Turske do Engleske, Indije, Malezije, Bangladeša itd. Kina je i sama daleko odmakla u razvoju vlastite vakcine. Kao sociolog, pomno, strpljivo skupljajući informacije i znanja o Covidu-19, autor je slobodan zaključiti sljedeće: 1. U početku pandemije nije bilo solidarnosti između država, zabilježeni su slučajevi da je Francuska zbog ogromnog broja oboljelih, nedostatkom bolničkih kapaciteta, izmjestila svoje bolesne građane u Njemačku, koja ih je prihvatila, stacionarno liječila, ali i uredno fakturisala troškove, i debelo naplatila. Istina je da se međudržavna solidarnost kasnije počela ispoljavati kroz donacije, doze vakcina, što nije dostatno. 2. Interesantno je da su male države poput Tajvana, Kambodže, itd., najbolje zaštitile svoje građane. Dobra pravovremena pripema, dovoljni zdravstveni kapaciteti,

kvalitetan medicinski kadar, disciplina, stručna informacija stanovništvu, jeste dobitna kombinacija protiv pandemije. Uplitanje politike je strogo zabranjeno. 3. Pandemija Covid-19 je pokazala da početkom, tokom i danas svijet, regionalne i lokalne zajednice nemaju lidera. Sjetite kako su nas pojedinci, da ne kažem državnici, sredstvima mas-medija uvjeravali kako nema opasnosti, pojavio se bezazleni virus itd. Ali kad je pojava poprimala zabrinjavajuće razmere, čovječanstvo je počelo da traži rješenja. Analize pokazuju da naučnici, stručnjaci moraju da zauzmu svoje mjesto u ljudskom društvu, neznačicama, neobrazovanim, nekompetentnim, kvazi liderima, nedovršenim doktorima, nema mjesta u svakodnevnoj djelatnosti, životu, jer je praksa pokazala da svaka greška ima visoku cijenu – ljudski život. 4. Pandemija je pokazala da nema lijeka, najbolji lijek je vakcina. Sa dnevnim infekcijama koje obaraju rekorde u nekim djelovima svijeta, pojavljuju se mutacije virusa, irski, indijski, uz prijetnje ljudima na zemlji. Naučnici iz cijelog svijeta, uz podršku temeljnih nauka, razvijaju nove vakcine sa jednim ispravnim ciljem: da svi ljudi u svijetu imaju suštinsku korist od lijeka. Farmaceutskim korporacijama ne smije se dopustiti da postavljaju profitne interese ispred čovjekova života.

5. Ukida li globalizacija koncept nacije–države

Pitanje teorijskog sporenja jeste, bez dileme, ukida li globalizacija naciju–državu? Rasprostranjeno je mišljenje, koje zastupaju hiperglobalisti, koje se svodi na tvrdnju: „globalizacija je nova epoha u ljudskoj historiji u kojoj su nacije–države postale neprirodne“⁹, države više nisu važne, jer će njihovo mjesto da zauzmu nadnacionalni, umreženi svjetski imperij. Posljedica ove hipoteze je tvrdnja kako treba u relativno bliskoj budućnosti da nestane nacionalnih proizvoda, tehnologija, nacionalnih korporacija i industrija, tj. države dijelom gube svoje društvene funkcije ili u potpunosti nestaju. Prva faza je nestanak državne kontrole nad osnovnim elementima privredne politike. Sa navedenim tvrdnjama se ne slažu mnogi, oprečnih mišljenja ima kao i uvijek kad se diskutuje o društvu ili državi, koji imaju stav da država ima najvažniju ulogu u internacionalizaciji ekonomije. Informacijsko doba je povezano sa deterritorijalizacijom ekonomskih, i ne samo ekonomskih, aktivnosti (kao što su proizvodnja i finansijsko poslovanje) koje dobivaju sve više globalnu i transnacionalnu dimenziju. Mišljenje je da se nacionalne ekonomije preobražavaju procesom ekonomske globalizacije drastično toliko da se nacionalni ekonomski prostor više ne podudara sa nacionalnim i državnim

⁹ David Held, et. Al. Global Transformation, Cembrige: Polity Press, 1999, str. 3

granicama. U tako globaliziranoj ekonomiji, proizvodnja, koja prevazilazi granice pojedinih država, trgovina, zatim financijsko poslovanje, čvršće su uvezani nego neke tradicionalne vrijednosti, koje povezuju društvene zajednice na raznim kontinentima. Savremena globalizacija ponovo izgrađuje ili „re- dizajnira“ moć, funkcije i autoritet nacionalnih vlada. Ne dovodi se u pitanje pravo države da kontroliše ono što se dešava na njenoj teritoriji, sa poimanjem suvereniteta i integritata, treba korespondirati međunarodne institucije. Globalisti se brane argumentacijom da se najveći dio trgovine obavlja unutar regionalnih blokova Evropske unije, ASEAN-a u Aziji, MECROSUR-a u Južnoj Americi itd. Oспорavaju se teze da korporacije gube identifikaciju sa matičnom zemljom, vremenom postaju besprostorne, globalne. Istraživanja utvrđivanja indeksa globaliziranosti svjetskih multinacionalnih korporacija (trebalo je utvrditi udio zaposlenih i stepen imovine u zemljama trećeg svijeta – nerazvijenim zemljama), pokazao je mali broj korporacija čiji je index iznad 75%.

Pažnju treba usmjeriti na istraživanje kompleksnosti i posebnih odnosa države i korporacija danas. Ne sporimo da je uloga i funkcija države promjenjena u savremenom svijetu. Važno je da nacija–država nastavlja značajno da mijenja i preoblikuje globalne ekonomske procese. Drugim riječima, korporacije bez države ne postoje, nema ih. Država obezbjeđuje uslove, potporu, – u prilog navedenoj tvrdnji su empirijski pokazatelji o pomoći, koju su u proteklim godinama dobile od matičnih država, bez koje korporacije ne bi ni prešle granice nacionalnih država. Ne treba uopšte sumnjati da države i danas nemaju značajnu funkciju u globalnim razmjerama. Njihov suverenitet je postao „višeslojan“, jer je savremeno društvo dio tog suvereniteta prenio na „naddržavni autoritet“ kakvi su npr. Međunarodni ratni sud u Hagu, WTO itd. Dolazi do rasta globalnih korporacija i one imaju sve veću težinu u stvarnom upravljanju svijetom. Neosporan je i progresivan uticaj nevladinih organizacija i civilnog sektora, koji na globalnoj razini sve više prihvataju ulogu partnera, ponekad zamjenjuju države, posebno mijenjaju siromašne države od kojih preuzimaju organizaciju i funkcionisanje nekih sektora kao što je zdravstvo, opismenjavanje stanovnika, borba protiv gladi, siromaštva, zaštita prirode itd.

6. Umjesto zaključka

Globalizacija je jedna od najaktuelnijih teorijskih tema i danas se ne može izbjeći bez obzira o kojem se aspektu našeg života radilo. Naš život je izložen globalnim utjecajima, naročito putem medija i privrede. Ne čudi nas što o ovoj temi mnogi iznose svoja mišljenja, jedni je bezrezervno brane, dok je drugi nemilosrdno napadaju. I jedni i drugi smatraju da imaju argumente za svoje stavove. Da bismo razumjeli globalizacijske procese potrebno ih je

razmotriti u ekonomskom, filozofskom i historijskom kontekstu. Na taj način možemo shvatiti ne samo uzroke ovih procesa, nego i njihov uticaj na budućnost. Najjednostavnija definicija globalizacije je: uklanjanje prepreka prometu roba, kapitala, ljudi i ideja u današnjem svijetu, te ideologija koje prati te procese. Zamjeraju joj da sveukupni društveni život svodi na tržišne odnose, te govore o homo oeconomicusu, kojem je materijalna dobit osnovna preokupacija, motivacija, a potrošnja jedini životni cilj. Nivo kulture je banalnost, umjesto da u centar pozornosti postavlja velika umjetnička djela i naučna dostignuća, masovni mediji preplavljeni su „vijestima“ iz života raznih javnih ličnosti. Pristalice globalizacije ističu prednosti globalne komunikacije, upoznavanje i zbližavanje pripadnika raznih naroda, koji su prostorno u kulturno udaljeni, što bi moglo da posluži za miran suživot kroz razvijanje svijesti o različitosti. Istinska opasnost globalizacije slobodnog tržišta je u njegovoj pokretljivosti i nestabilnosti. Nove tehnologije omogućuju brzo ulaganje kapitala u neku državu, ali i njegovo povlačenje istom brzinom, kako bi se plasirao na neko unosnije tržište na nekom drugom kraju svijeta – ostavljajući preduzeća i cijele države pred slomom zbog naglog gubitka kapitala. Globalizacija je zbog dostignutog stepena u razvoju komunikacijske tehnologije, neizbježna. Danas se niko ne bi odrekao interneta ili putovanja sa jednog kraja svijeta na drugi u svega nekoliko sati leta. No, sa globalizacijom (koja obuhvata gospodarstvo, politiku, kulturu), čovječanstvo se upustilo u još jedan historijski eksperiment. Sve je jasnije da je proces prepušten u ruke velikim multinacionalnim korporacijama i političarima, kojima je prioritet jedino vlastiti interes kojeg ni po koju cijenu ne žele ugroziti. Ritam globalizaciji udaraju bogati, a ne mudri i pametni, dok igraju siromašni.

LITERATURA

- Beck, U. (1998). *Was ist Globalisierung?*. Frankfurt: Sulikamp.
- Bjelica, I. (2000). *EU i globalizacija. Međunarodna politika*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku, br. 1125/26.
- Brzezinski, Z. (1994). *Izvan kontrole. Globalna previranja uoči 21. st.*
- Creto, S.C. (2008). *Moderni menadžment*. Zagreb.
- Domazet, A. (2002). *Međunarodni marketing*. Sarajevo: Ekonomski fakultet.
- Fukuyama, F. (2005). *Izgradnja države, vlada i svjetski poredak u 21 stoljeću*. Zagreb.
- Haralsambos, M. (2002). *Sociologija*. Zagreb: Golden marketing.
- Huntington, P.S. (1998). *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka*. Zagreb.
- Held, D., et. al. (1992). *Global Transformations*. Cambridge: Polity press.
- Held, D. (1997). *Demokratija i globalni poredak*. Beograd: Filip Višnjić.
- Jaspers, K. (1988). *Duhovna situacija vremena*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kovačević, M. (2011). Neki elementi i posljedice procesa globalizacije. *Teme – Časopis za društvenu nauku*. Beograd.
- Friedman, T. (1999). *The Lexus and the Olive Tree: Understanding Globalization*. New York: Farrar, Straus & Giroux, p. 7–8.
- Gidens, E. (1998). *Posljedice modernosti*. Beograd.
- Gidens, E. (2005). *Kako globalizacija oblikuje naše živote*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Ritchie, M. Globalization vs. Globalism, URL: [http://www. Itcilo.it/english](http://www.Itcilo.it/english). Pristupljeno 31.03.2004.
- Scholte, J. (2000). *Globalization. A critical introduction*. London: Macmillan.
- Šimleša, D. (2004). *Antiglobalizacijski pokret – stavovi, motivi, ciljevi i dometi*. Magistarski rad. Zagreb.

Tarik Nuhanović, Ph.D.

GLOBALIZATION – A CURSE OR A BLESSING

Summary

The notion of globalization in many elements is layered and extensive, so it is not easy to even list all the spheres of its application, as well as the ways of manifestation. The multidimensionality of the definition of globalization is difficult also because it is not a condition, but a process, so the difficulties with its precise definition are related to the rational attitude towards that process. After analyzing the most famous definitions and theories of globalization, the author concluded that it is significantly related to the deterritorialization and reterritorialization of socio, economic, political and cultural space. Globalization brings with it coercion, ie. compaction of space and time, which causes an increase in interconnections, greater speed and permeability of communications between people. The market is significantly increasing, customs duties and other import barriers are being abolished, and more favorable conditions are being created for the development and growth of domestic economic entities. Procedurally, it is part of the natural development of humanity and it is impossible to stop it, because every stop is a movement backwards, into backwardness. According to other theorists, the meaning of globalization has the opposite meaning, it is an economic process of planetary domination of big capital. But that's not the worst. Globalization is a process of value and cultural unification, and this shows us the destruction and disappearance of the identity of others, for the domination of the identity of big capital. In this process, first the identities of small nations disappear, then everyone else, it is against the basic requirements and assumptions of human life and human society. Finally, globalization is, according to the author, a complex and contradictory process, because it enables the expansion of mutual dependence and the deepening of social ties of various conditions in modern life. Which position to choose?

Key words: globalization, antiglobalists, state–nation, colonialism, pandemic